

Műemlékvédelem lelkes civilekkel

Érsemjéni konferencián ünnepelte fennállásának 25 éves évfordulóját a partiumi és bánsági műemlékvédő társaság

Arányosan oszlik-e el a határon túli műemlékvédelemre szánt magyar kormánytámogatás? Sűrűségű szempontok szerint megfelelő helyre kerülnek-e a leosztott pénzek? Ezekre a kérdésekre kerestük a választ az Érsemjénben zajlott műemlékvédelmi konferencián.

Magyarország több csatornán keresztül juttat állami támogatást határon túli műemlékek helyreállítására. Jelentős forrásnak számít az Emberi Erőforrások minisztériuma (EMMI) Egyházi Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkársága által minden évben meghirdetett pályázaton elnyerhető pénz, amelynek összege 2015-ben 14,8 milliárd forint volt. Itt a határon túli egyházi műemlékek restaurálására is lehet támogatást igényelni. A 2015-ben Nagyvárádon bemutatott Rómer Flóris Terv a Teleki László Alapítványon keresztül 2016-ban mintegy 150 millió, 2017-ben 45 millió forintból gazdálkodott, emellett 9 millió forintot fordítottak a viharokkárt szenvedett erdélyi műemlékek helyreállítására. 2018-ban eddig negyven műemléképület állagmegőrzésére és restaurálására fizetett ki az alapítvány 160 millió forintot.

Bukaresti kulturális diszkrimináció

Szakemberek szerint az erdélyi műemlékeket csak úgy lehet megmenteni és megővni az enyészettől, a fogyasztói társadalom és a tömegturizmus veszélyeitől, ha a műemlékvédelem felkészült szakemberek kezébe kerül. A konferencián elhangzott: Erdélyben kevés a magyar műemlékvédő, Bukarest pedig nem érdekelt abban, hogy a magyar kulturális örökséget mentse, sőt diszkriminálja és pusztulni hagyják. Példa erre a dévai vár átalakítása betonrengeteggé, az ebek harmincadjára hagyott Herkules-fürdő, vagy éppenséggel más erdélyi, bánsági vagy partiumi műemléképületek „restaurálásának” a csúfos kudarca. Évezredes erdélyi múltja okán a magyarság gazdag szellemi és épített kulturális örökséggel ren-

Kazinczy Ferenc szobránál a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság koszorúz (balról Dukrét Géza elnök)

delkezik. Értékeink közül több méltán érdemelné meg, hogy felkerüljön az UNESCO örökségi listájára. Az elmúlt időszakban mégis azt tapasztaltuk, hogy Románia nem ismeri el kellőképpen az erdélyi magyar kulturális örökséget: tavaly a román kultu-

Mindegy, hogy hol és melyik műemléképület van soron. Legyen az templom vagy bármilyen más épített örökség, a lényeg az, hogy felújítsák.

rális minisztérium államtitkára akadályozta meg, hogy a csíksomlyói búcsút felvegyék az UNESCO szellemi kulturális örökségi listájára. A román kormány nemhogy az erdélyi épített örökséget mentené, de saját kulturális és épített értékeit is veszni hagyja. Műemléképületet Erdélyben és a Partiumban zömében csak a magyar kormány támogatásából vagy közös uniós forrásokból mentenek meg vagy hoznak vissza a pusztulás széléről. Ilyen volt például a Bihar megyei Ottományban a 17. századi Komáromi-kastély, amelyet a közelmúltban közös magyar–román határon átvélt uniós projektből mentettek meg az enyészettől.

Megújuló nagyváradi püspöki palota

Három év alatt a magyar kormány mintegy 2 milliárd forinttal támogatja a nagyváradi római katolikus püspöki palota felújítását. Bár a Partium mindig úgy érezte, hogy Közép- és Belső-Erdélyhez képest méltatlanul bannak épített örökségével, a nagyváradi püspöki palota felújítására nyújtott támogatás kicsit enyhített e nézetben. Bár az Erdélyi Református Egyházkerületnek az utóbbi években magyar állami forrásból kapott mintegy 43,5 milliárd forintjához képest a nagyváradi támogatás elenyésző – még akkor is, ha hozzáadjuk a Királyhágómelléki Református Egyházkerület által kapott támogatásokat –, fontos szempont, hogy végre egész Erdélybe nagy összegek érkeznek műemlékvédelemre. Amint azt az isaszegi Határon Túli Magyar Emlékhelyekért Alapítvány kuratóriumi elnöke, Révász Gizella a konferencián hangoztatta, a műemlékvédelem, az állagmegővés vagy restauráció a kis és nagylépések sorozata. Mindegy, hogy hol és melyik műemléképület van soron. Legyen az templom vagy bármilyen más épített örökség, a lényeg az, hogy felújítsák.

A civilszervezetek hatékonysága

Révász Gizellát arról faggattam, hogy az általa képviselt alapítvány hol tart az emlékművédelem és emlékhelyek állítása terén. A kuratóriumi elnök szerint pénz hiányában a hozzájuk hasonló helytörténeti társaságok tevékenysége eddig kimerült az emlékhelyek, emlékművek, az épített és néprajzi örökség nyilvántartásában, megemlékezések és konferenciák szervezésében.

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság elnöke, Dukrét Géza így foglalta össze 25 éves tevékenységük lényegét: „ebben az időszakban a Partiumi Füzetek sorozatban megjelent 18 falumonográfia, 23 műemlékkel és emlékművekkel foglalkozó kötet, 24 történelmi, helytörténeti és néprajzi, 12 nagy személyiségeinkről szóló könyv, 5 iskolatörténet és 5 temetők leírásával foglalkozó kötet. A sorozaton kívül kiadott 23 kötetből hat album. Egyesületünk 26 emléktáblát és emlékművet állított és avatott fel. Ezek mellett minden évben számos rendezvényt, emlékülést, koszorúzási ünnepséget és könyvbemutatót szerveztünk.”

Népes érsemjéni részvétel

A műemlékvédelem nemcsak gyakorlati, de olyan szellemi feladat is, amely a kulturális értéktudat társadalmi beágyazottságától függ, ennek kialakításában a civilszervezeteknek jut a főszerep – hangzott el Kazinczy Ferenc szülőfalujában, Érsemjénben a hétvégén zajlott PBMET szakmai konferenciáján. Az 1993-ban alakult civilszervezet 25 éves jubileumát ünnepelte egyben, amelynek keretében helytörténeti kutatómunkák, könyvbemutató, helytörténeti expozék, néprajzi gyűjtőmunkák bemutatása, építészeti örökségvédelem is terítékre került. Ezen kívül Érsemjén szülöttjeinek – Kazinczy Ferenc író és nyelvújító, Fráter Loránd nótáskapitány, Csiba Kálmán református püspök büsztségének, valamint az 1848-as Kazinczy Lajos (tizennegyedik vértanú) kopjafájának megkoszorúzására is sor került. A jubileumi eseményen részt vett a sátorlajújhelyi Kazinczy Ferenc Társaság, a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság képviselője, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület delegációja és még sokan mások Szatmár megyétől Bánságig.

Épített örökségmentés önerőből

Lapunk hasábjain nemrégiben mutattuk be a székelyhídi (Bihar megye) Kéri Gáspár fogorvost, aki családjával egész vagyont költött az érmelléki tájházak, szőlőspajták és pincék restaurálására. Biharban így menekült meg az enyészettől Bőjte Csaba ferences szerzetes jóvoltából két kastély: az egyik a gálospetri Fráter-kúria, a másik a székelyhídi Stubenberg József grófi kastélya. Mindkettőben gyermekkorukon működik. Restaurálásukat kisebb-nagyobb támogatásokból, adományokból, jótékonyági gyűjteményekből hozta tető alá. A polgármesteri hivatalok szerint ezekért az épületekért nem jelentkeztek visszaigénylők, így kerülhettek 50–50 évre a dévai alapítvány használatába.

SÜTŐ ÉVA

Kuthy Lajos-emléktábla

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság (PBMET) tíz évvel ezelőtt is Érsemjénben tartotta helytörténeti konferenciáját. A háromnapos találkozó záróakkordjaként Érmihályfalván, az író szülővárosában születésének 195. évfordulója alkalmából Kuthy Lajos-emléktáblát avattak. Kuthy Lajos (1813–1864) regény- és drámaíró, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a Kisfaludy Társaság tagja volt. Papi családban született, édesapja a helyi református gyülekezetet szolgált. Az irodalom grófjának nevezett íróról Nemeskürthy István A magyar irodalom története című művében így ír: „Kuthy Lajos a később fellépő Jókai előfutára (...) Jókai, Kemény nem támadt a semmiből, olyan előkészítői voltak, mint Kuthy, akinek prózájától lehetetlen megtagadni az elismerést. Jókai felé mutat nem csak stílusa, hanem alkotói módszere is.” Érmihályfalvi szülőháza a Bernáth József Iskola telkén volt, amely az 1800-as évek elején lelkészlakként szolgált. A Határon Túli Magyar Emlékhelyekért Alapítvány, valamint a PBMET az iskola falára helyezte el a Kárpát-medence egyetlen olyan emléktábláját, amely Kuthy Lajos nevét örökíti meg. Annak a Kuthy Lajosnak, akinek olyan „bűnei” voltak, mint a Hazai rejtelmek című regénye vagy a kiegészés előtt vállalt tisztsége.

A Kuthy Lajos-emléktáblánál Révász Gizella

A barokk építésű gálospetri Fráter-kúria Bőjte Csaba ferences szerzetesnek köszönhetően kelt életre eredeti pompájában